

Թողու՛ Նարոյէնի անկմամբն, և ապա քիչ ատենէն շարունակեց զայն փրան-կիսկոս Ա:

Այդ կամարն ամբողջ սպիտակ մարմարինէ շինուած է, հանեալ 'ի պեղմանց լակոյ Մաճճիորէի: Ամենամեծ կամարէ մը ձևացած է, ունելով կողմնական ուրիշ երկու կամարներ ալ աւելի փոքր: Հոյակապ սիւներն որովք զարդարուած է, կորնթեան են, խողովակաձևք և միակտուրք: Մարքէզն Քանեօյա իր այս գործոյն մեծ անուն ժառանգեց դարուս ճարտարապետութեան մէջ:

Կամարին քաղքին նայող կողման վրայ վեց ձիով կառք մը կայ, որուն մէջ կանգուն արձան մը կեցած է, ներկայացնելով զԽաղաղութիւն . որոյ

չորս անկեանց վրայ ալ չորս ձիաւորեալ կանայք կան. և ասոնք ալ կը ներկայացընեն չորս յաղթութիւն: Հսկայաձև արձանն որ կը տեսնուի ընծայական գրութեան անկողմը՝ կը ցուցնէ Բոյգետը, իսկ ձախակողմեանը՝ Պիլի-նոյ: Կամարին երկու կողմեր թէ՛ յաջ և թէ՛ ձախ՝ կան գեղեցիկ խորաքանդակներ, ներկայացնելով նոյն ժամանակաց դէպքերը:

Այս յիշատակարանն որ ըստ կարծեաց արուեստագիտաց կրնայ մրցիլ Յունաստանի և հնոյն Հռովմայ յիշատակարանաց հետ, հանդիսօրէն տօնախմբեցաւ 1838ին, Աւստրիոյ կայսեր փերդինանդոսի Առաջնոյ Լծագըն կալութեան ժամանակ:

ՌՈՒՄԷԼԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ

Դանուրի ափանց մօտ եղած այն երկիրներն, ուր կը գտնուին հինա վալաքիա, Ռումելի, Միջուստիա, Պեստարապիա, Պուլքովինա, Գրանսիլվանիա, Պանագ և Հունգարիոյ մէկ մասը, Դակիա կ'ըսուէին երբեմն: Դակիացիք քաջամարտիկ և աշխարհակալութիւն սիրող ազգ մ'էին, որոց վրայ

՝ Առաջիկայ յօդուածը Խաղաղ աշխարհագրական Ընկերութեան հրատարակած տարւոյս առաջին երկամսեայ Թերթէն քաղցնիք, և զըրոյն ալ է Պ. Փանգաբուզէնոյ, առաջին քարտուղար Ռումելիոյ քաղաքագիտական գործակատարին 'ի Հռովմ: Պ. Փանգաբուզէնոյ իր տուած մանրամասն տեղեկութեանց մէջ՝ Ռումելիոյ իւրաքանչիւր աղքութեանց աշխարհահամարն ընելով, չի մոռանար և զձայն, նշանակելով չայ ժողովրդիս և իր եկեղեցեաց Թիւրք և արժանապէս, վասն զի շատ ժամանակէ 'ի վեր նշանաւոր եղած են չայք այդ երկրին մէջ: Իայց այդ գումարէն կ'իմանաք ցաւք սրտի որ չայք զգալապէս նուազած են հոն քան ինչ որ էին ժամանակաւ, խառնուելով սղաղացը հետ և գրեթէ բոլորովին մահալով իրենց մայրենի լեզուն, որ է գրում աղքութեան: Փափաքելի է մեզ ինչպէս նաև ամեն հայրենասէր անձի՝ որ չայն ալ ուրիշ աղչաց նախանձելի օրինակին հետեւելով, շանար ամեն կողմ պահել անկորուստ ինք զինքը: որ դարուս բնական և օրինաւոր միտումն է:

խօսուած է 'ի պատմագիրս մինչև Քրիստոսէ 500 տարի առաջ: Ասոնք զէնք վերցընելով Հռովմէական մէկ քանի մերձակայ գաղթականութեանց դէմ, մտածեց Յունոս կեսսար պատերազմի երթալ անոնց դէմ. բայց տարածում մահն վրայ հասնելով՝ արգիլեց զՄեծ կայսրը ձեռք զարնելու բարբարոսաց դէմ՝ մտածած արշաւանաց, որով գուցէ դուռ կը բացուէր դանուրեան ժողովրդոց 'ի քաղաքակրթութիւն:

Կեսարու մտածութիւնն արգիւնացուց Մարկոս Ուլպիա Տրայանոս, ձեռք զարնելով այդ հեռասանման արշաւանաց: Շատ անգամ յաղթեց Դակիացուց, և քիչ մնաց որ պիտի ձեռքապաշէր նոյն իսկ իրենց Դեքալոս (Decebal) անուն առաջնորդը: Այնքողջ Դակիան վարձք բրաւ իր յաղթութեանցը, որուն տիրելով բազմաթիւ գաղթականութիւններ զրկեց հոն, ժողովրդով Խոսայիոյ գանազան կողմերէն: Նոյն իսկ Դակիա անունը վերցաւ, և ըսուեցու այդ աշխարհն Երկիր Հռովմէական: Այս նոր տարերց՝ այն է գաղթականութեանց շնորհիւ, այդ երկիրը Հռովմէական մեծատարած կայսրութեան հարուստ ու զորաւոր զաւառանքէն մէկն եղաւ: Գաղթականա-

նութիւնք ծաղկեցան մեծապէս, և նորոշոր քաղաքներ շինուեցան, ինչպէս են՝ Երկոպոլիս, Բալուտա, Սուլափա, Բեդրափա: Ընդարձակ ջրմուղներ, մեհեաններ ու թատրոններ բարձրացան, և Կարապաթեան լեռներն իրենց մետաղական մեծածոխ հարստութեամբն երկաթ ու պղինձ կը մատակարարէին: Այդ երկրին մէջ տիրող ցեղն հռովմէական գաղթականութիւնք եղան, և հռովմէական լեզուն տարածուեցաւ շուտով այն կողմերը, որ և կը լսուի մինչև ցայսօր: Ուրեմն ամենայն իրաւամբ կրնանք Գանուբի տփանց ժողովուրդները՝ ի հռովմայեցոց սերեալ համարել: Ինչպէս Յոյնք ի Հելլենաց:

Բնական աշխարհագրութիւն. — Քաղաքական Ռումելին որ կը բովանդակէ Մուսուրիոյ ու Վալարբիոյ հին գաւառները և Պեստարապիոյ մէկ մասը՝ զոր յետոյ դարձոյց Ռուսիա Բարիդու 1836 ամին մարտի 30ին դաշնագրութեան զօրութեամբ, կ'ընկնայ Հիւսիսային լայնութեան 43,38',48'՝ աստիճանին և արևելեան երկայնութեան 20,20',27'՝ աստիճանին տակ: Արևելեան կողմանէ ունի սահման Բրութ գետը, յարակից Կարապաթեան լեռները, և ի հարաւոյ զԳանուբ: Սահմանն գրեթէ բոլորովին բնական է, և զետեղուած է երկիրն ընդ մէջ Աստրա - Հունգարիոյ՝ ի հիւսիսոյ և յարեմոսից, Թուրքիոյ՝ ի հարաւոյ, և Ռուսիոյ՝ յարեմոսից:

Երկիրն կիսաբոլոր է ձևով, որոյ մէկ ծայրն կը շօշափէ Կարապաթեան լեռները, և միւսը կ'իջնայ դէպ ի Գանուբի պիունքը: Վտգածն կողմը Աստրիոյ կը նայի զէպ ի Գրանսիլվանիա և Պուքովինա, իսկ կորընթարդ կողմը դէպ ի Սերվիա և Թուրքիա, ուսկից կը բաժնուի Գանուբ գետով: Ռումելիոյ ամբողջական տարածութիւնն է 24,210,934 շուկոն, կամ 15,377,463 հեկտար, այսինքն 6,125 քառակուսի փարսան:

Ռումելիոյ բոլոր լեռներն Կարապաթեանց ձևերն են, և կրնան մրցիլ Եւրոպիոյ ամենէն բարձր լեռանց հետ: Գլխաւորներն ասոնք են.

Ի Վալարբիա.

Օլմի կամ Գարա-Իման	2650 մեդր
Բարանկու	2587 »
Բիադրա	2235 »
Դուդանա	2079 »

Ի Մուրտալիս.

Բիոն կամ Զէրիւլ	2720 մեդր
Ռէդէզադու	2600 »
Զիւրուլ	2174 »
Ռարէուլ	2038 »

Բոլոր ջրոց ընթացքներն կը կախուին գըլխաւոր նաւարկելի գետէն՝ Գանուբէն, որ կը կտրէ զերկիրն 120 փարսանէն աւելի երկայնութեամբ: Գանուբ իր բոլոր երկայնութեամբն նաւարկելի է ինչուան բաւական մեծութեամբ շոգեմուղ նաւաց, որոյ խորութիւնն տեղ տեղ 70 ոտնաչափէ աւելի է: Գանուբ գետն կը սնուցանէ շատ մը լճեր, և բոլոր իր ընթացից վրայ կը ձևացնէ զանազան կղզիներ մինչև ի Կալաց, ուր կը սկսի Գանուբի տէլլան, և կը բաժնուի երեք զանազան ճիւղեր: Գանուբ այս կէտիս վրայ շատ մը դժուարութիւններ ընդ առաջ կը հանէր ի նաւարկութիւն, բայց եւրոպական մասնաժողովն ֆերանաց Դանուբի, կրցաւ դարմանել զանոնք ըստ մեծի մասին: Այս գետոյն նաւարկութիւնն բաց է ամենայն ողջաց զրօշուց առջին, որոնք կը յաճախեն անդ՝ ծաղկեցնելով երկրին վաճառականութիւնը:

Գանուբ թափուող գլխաւոր գետակներն ասոնք են. Օլդ, որ Գրանսիլվանիայէն կը բղխի Կարապաթեան լեռներէն անդին, զորոնք հատանելով կը թափի Գանուբի մէջ ի Սուրաս, 330 քիլոմետր միջոց տեղ կտրելէն ետքը: Սերէթ, որ Պուքովինայէն կը բղխի, կը մտնայ ի Մուրտալիս, կ'սնցնի Ռուման քաղաքը, և Կալաց քաղաքին հարաւակողմը կը միանայ Գանուբի հետ, 555 քիլոմետր միջոց տեղ ընթանալէն ետքը: Բրութ, որ Սերբիայ պէս Պուքովինայէն կը բղխի, և կը թափի ի Գանուբ՝ Կալաց և Ռէնի քաղաքաց մէջ, կտրելով 400 քիլոմետր տեղ:

Գանուբայ ջրերէն ձևացած լճերէն զատ, կան ուրիշ շատ մը լճեր, ինչպէս են Պորչէա, Շաւլ, Քարդալ, Քովերիւու, Ժալբոնի, Քարդլապուկա և Խիդայ: Ան ծովուն երկայնութեամբ կը գտնուին աղային լճեր ալ, ինչպէս է Սասիք, Շակաւ, Պուրնա, Թուսլա, և այլն:

Երկրին կլիմայն շատ փոփոխական է ըստ տեղեանց, ըստ որում պատասպարեալ են ի լեռանց կամ անպատասպար մնացած Անձովուն հողմոց առջին: Ահա այս է միջին հաշիւն վեց տարուան միջոց, 1861էն մինչև 1866:

ԱՍՏԻՃԱՆԲ ՌԵՍՄԻՆԻ, Մայրագոյն, Նստապահոյն

1861	.	.	+	29,7	—	10,9
1862	.	.	+	27	—	12
1865	.	.	+	23,8	—	18
1864	.	.	+	22,1	—	12,4
1865	.	.	+	28	—	15,4
1866	.	.	+	50	—	19

Բնակիչք. — Ռուսական ցեղին և լատին ծագման ամբողջական ժողովուրդն, եթէ 'ի բուն Ռուսէի և եթէ 'ի զանազան կողմանս, ինչպէս 'ի Գրանսիւզներա, 'ի Պանսադ, 'ի Պեստարասիա, կը հասնի մինչև 10 միլիոնի: Բայց ասկէ 2,690,000 Աւստրա-Հունգարիոյ կը վերաբերի, 1,500,000 Թուրքիոյ, և 1,000,000 Ռուսիոյ: Իսկ անոնք որ կը կազմեն մի մարմին ազգային և անկախ, և կը ներկայացնեն բուն Ռուսներն ժողովուրդն, էին

1841ին	.	.	.	.	3,579,000
1850ին	.	.	.	.	4,000,000
1860ին	.	.	.	.	4,496,277
1874ին	.	.	.	.	5,000,000

Այս հինգ միլիոն բնակչաց վրայ կը նշանակէ աշխարհագիրն 2,580,000 այր և 2,420,000 կին: այսինքն 1000 հոգւոյ վրայ 516 արբ և 484 կանայք: Եւ այս հինգ միլիոն ժողովուրդեան մէջ կան նաև

Հրեայք	.	.	.	.	274,000
Հռովմէական ուղղափառք	.	.	.	.	45,152
Բողոքականք	.	.	.	.	28,903
Լիթովանացիք	.	.	.	.	8,179
Հայք	.	.	.	.	8,179
Մահմետականք	.	.	.	.	1,525

Իսկ օտար տէրութեանց հպատակ ժողովուրդներն որ 51,427ի կը հասնին, այսպէս կը բաժնուին.

Աւստրիացիք	.	.	.	.	28,180
Յոյնք	.	.	.	.	9,545
Գերմանացիք	.	.	.	.	3,658
Անգլիացիք	.	.	.	.	2,828
Թուրքք	.	.	.	.	2,630
Գաղղիացիք	.	.	.	.	1,142
Իտալացիք	.	.	.	.	267
Զանազան ազգք	.	.	.	.	569

Չանակ, որոնք ստորաբաժանին 'ի քաղաքային և 'ի գիւղային: առաջինքն 63 են թուով, և երկրորդքն 2915: Գիւղային շրջանակք ունին 50 հազար գիւղ և անան: Դնենք հօս իւրաքանչիւր գաւառաց անունները, նշանակելով անոնց շինավայրքաղաքն ու բնակիչը.

Վալաքիա.

Գաւառք	Շինւայրք	Բնակչք
Իլֆով	Պուրբէշ	210,000
Մէհէտինդի	Սէվերին	2,921
Կորնիու	Դիրկու-ձիու	2,666
Վալչէա	Ռիննիք	3,161
Արկէս	Բիսդի	7,259
Մուշէ	Պամբու-Լունկու	8,283
Տիմպորիցա	Դիրկովիսդի	5,101
Բրահորա	Բլոնսդի	26,468
Պուզդու	Պուզդու	9,027
Ռիննիք-Սերադ	Ռիննիք-Սերադ	5,698
Պրայլա	Պրայլա	25,767
Եալովիցա	Քալարադի	3,947
Վլասթա	Ճիուրճիու	10,557
Դեմեորման	Դուրնու-Մակու	(ընէ 2,978
Օլդ	Սլադինա	3,337
Ռումանադի	Քարաքալա	5,638
Տոլճիու	Քրայովա	21,521

Մոլդաւիա.

Գաւառք	Շինւայրք	Բնակչք
Եաշ	Եաշ	90,236
Բուզնա	Ֆոզչան	16,939
Պաքաու	Պաքաու	12,440
Նեամց	Բիադրա	16,555
Ռուման	Ռուման	14,981
Սուչավա	Ֆոլդիսենի	12,584
Պոթոլան	Պոթոլան	37,594
Դեբուչիու	Դեբուչիու	8,633
Իսմայիլ	Իսմայիլ	20,869
Քուկուրուի	Կալադի	36,107
Դուզովա	Պէրլաու	18,251
Վասլուի	Վասլուի	6,547
Ֆալչիու	Հուսի	17,697
Քահուլ	Քահուլ	6,906
Տորոչոյու	Տորոչոյու	8,364
Պուկրաստ	Պուկրաստ	13,937

Ըստ 1866 ամին Պուրբէշի վիճակագրութեան Պաշտօնարանին հրատարակութեան

տմուսնացեալաց գումարն էր 31,000, ծնե-
լոց գումարն 147,532 և մեռելոց 111,963:
Այս գումարին միջէն 44,979 հոգիք 5 տա-
րեկանէ վար մեռեր էին, 5511 հոգիք 70
տարեկանէ 80 տարեկան, 1992 հոգիք 80
տարեկանէ 90 տարեկան, 665 հոգիք 90
տարեկանէ 100 տարեկան, վերջապէս 212
հոգիք ալ 100 տարեկանէ անդին: Ընդ ամենն
8429 հոգիք 70 տարեկանէ վեր մեռեր էին:

Բերք. — Ռումելիոյ բերոց գլխաւոր
աղբիւրն Հողագործութիւնն է, վասն զի եր-
կիրն 'ի բնէ արգասանդ ըլլալուն, առատ
բերք կը մատակարարէ: Հողագործական
բերքերն զատ ունի շատ մը հարուստ հան-
քեր ու հանածոյներ, ինչպէս է կորալտ

ծծըմբական, զատիկ, կապար, երկաթ, ու-
կի, ծծումբ և տեսակ տեսակ հանքային
աղբեր:

Հողագործութեան գլխաւոր բերքերն են
ցորեան, եգիպտացորեան, հաճար, գարի,
վարսակ, կտաւ, կանեփ ու ծխախոտ:

7,574,362 թոկոն անբեր երկիր ունի,
4,029,947 թոկոն անտառապատ երկիր և
12,636,618 թոկոն ալ բարեբեր երկիր: Այս
վերջին գումարն ստորաբաժանի այսպէս.

Երկիրք մշակեալք . . .	4,442,924 թոկոն
Պարտէզք պտղագործք . . .	308,477 »
Մարգագետինք . . .	1,848,775 »
Արօտաւայրք . . .	5,845,135 »
Այգեատանք . . .	194,307 »

ՎԱՃԱՌԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱՅԵՐՈՒԹԻՒՆ 1870 ԱՄԻՆ

Յորենակաճք.

Վաճառահանութիւն

Յորեան	157,111,559
Եգիպտացորեան	77,960,532
Գարի, վարսակ	14,861,621
Հաճար, կորեակ	6,926,277

Վաճառաբերութիւն

Ամեն տարուան ներս եկած ցորենականաց զինն է գրեթէ 5,846,150 դահեկան. ա-
ռանձին ներս մտած ցորենոյ զինն է
5,421,500 դահեկան:

Կենդանիք.

Վաճառահանութիւն

Եղբ	8,239,146
Խոյբ	4,817,361
Խոզք	8,847,206
Երկվարք	1,292,920

Վաճառաբերութիւն

Եղբ	745,437
Զուկք	5,723,977
Խոզք	906,092
Երկվարք	283,960

Կենդանական բերք.

Վաճառահանութիւն

Բուրդ	18,258,879
Շերամ	8,965,734
Կաշի եղան	3,119,206
Ճարպ	1,319,012
Ըղեղ	1,961,523
Կաշի քեւագոյն գառան	2,668,592

Վաճառաբերութիւն

Կերպապք բուրդէ	14,647,090
» մետաքսէ	8,789,241
Կաշի	6,111,973
Մուշտակք	1,112,100
Հանգերծք	41,730,203
Մոմեղէնք	2,488,105

Բուսական բերք.

Վաճառահանութիւն

Ընդեղէնք	81,188
Փայտեղէնք	2,671,109
Լուբիա	81,128
Աւուր	2,453,521
Բուցա	2,949,453

Վաճառաբերութիւն

Ընդեղէնք	747,544
Փայտեղէնք գործեալք	688,055
Ձէթ	4,104,041
Շաքար	8,453,516
Պտուղ և քաֆֆէ	8,767,714
Աւուր և ըմպելիք	3,065,581

Հանքային բերք:

Վաճառահանութիւն

Աղ հանքային	3,051,750
Հանք գործեալք	10,627,170
Քարածիրթ	1,451,926
Զրիթ	9,514

Վաճառաբէրութիւն

Երկաթ	4,583,884
Հանք գործեալք	10,627,170
Զինկ, պղինձ	2,650,626
Երկաթագործ նիւթք	9,259,184

Սմենայն ազգաց վաճառականական նաւերն կը հանդիպին Ռումելիոյ նաւահանագիտները: Ահա այս է ըստ գրօշուց այն նաւաց թիւն որ եկան 1872 տարւոյն մէջ. Յոյն՝ 1610, Օսմանեան՝ 608, Իտալական՝ 547, Աւստրա-Հունգարական՝ 518, Յունիական՝ 291, Անգղիական՝ 245, Ռուս՝ 154, Փաղղիական՝ 109, Հոլանտական՝ 55, Գերմանացի՝ 24, Աննոլիերացի՝ 17, Շուեդ-Նորվեգիկացի՝ 14, Բրուսիացի՝ 11, Սերպիա-Սլոնիպուրկեցի՝ 5, Մէքլենպուրկեցի՝ 4, Ամերիկացի՝ 5, Տանիմարացի՝ 1:

Ռումելիոյ մէջ հազիւ քանի մը տարի է որ սկսած են երկաթուղիք. բայց հիմա հաղորդակցութեան ճամբաներն օր քան օր երթալով կը բազմանան, մանաւնդ շրջակայ տէրութեանց, և գլխաւորապէս Աւստրա-Հունգարիոյ հետ: Եւ երբ աւարտի յարաբերութեան այս վերջին գիծն, Ռումելի անցուղարձի գլխաւոր ճամբաներէն մէկը պիտի ըլլայ ընդ մէջ Արևելից և Արևմտից: Եղած գիծերն որ մաս մի տէրութեան կը վերաբերին և մաս մ'ալ արտաքին կամ ապագային ընկերութեանց աւանդ են. 1. Պուքրէշէ 'ի Ռուման (468 քիլոմետր). 2. Դեբուշէ 'ի Պէրլատ (50 քիլոմետր). 3. Քիդիլէ 'ի Բիգեստի (98 քիլոմետր). 4. Բիգեստի 'ի սահմանամասը Աւստրիոյ. 5. Պուքրէշէ 'ի Ճուրճեփոյ (60 քիլոմետր). 6. Սուչավայէ 'ի Ռուման (224 քիլոմետր). 7. Կրկովիստէ 'ի Բերքիք (50 քիլոմետր). 8. Եաշէ 'ի Բուրթ:

Դատողական. — Ռումելիոյ այժմեան օրէնսդրութիւնն Նաբոլէոնի Որինազրոյց վրայ հիմնեալ է, եղանակաւորելով ու յարմարելով զայն երկրին աւանդութեանց և սովորութեանց: Մահուան պատիժն չնշուած է շատ ժամանակէ 'ի վեր, բայց զօրութեան մէջ եղած ատենն իսկ երբէք մահուան դատակնիք տրուած չէր այդ երկրին մէջ, վասն զի անկարելի կ'ըլլար ոճրագործ մը գտնալ: Դատողական մարմնոյն գլուխն վճռող ջնջման ծայրագոյն Ատեանն է (Corte di Cassazione), որ Պու-

քրէշ կը նստի և կը բաղկանայ 17 խորհրդականներէ:

16 բանտը կան 'ի Ռումելի, և արգելեալքն գրեթէ 5000 կը հաշուին: Բուռն աշխատութեան դատապարտեալքն Հանքաց մէջ կը գործածուին, որոց մեծագոյն մասը 20 կամ 30 տարուան երիտասարդներ են:

Կրօնք. — Ռումելիոյ մէջ տիրող գլխաւոր կրօնքն յունական պաշտօնն է, 8 թեմ կը բաժնուի, որոց երկուքն արքեպիսկոպոսականք են և արքեպիսկոպոսականքն են Պուքրէշ ու Եաշ, և վեցն եպիսկոպոսականք: 42ի չափ մենաստանք կան և 119 արքայութիւնք:

Կրօնական մասնաւոր կրթութիւնն ութ կղերանոցաց մէջ կը տրուի: Կան 'ի Ռումելի 6858 եկեղեցիք, և 9702 քահանայք, ինչպէս նաև հռովմէական երկու եպիսկոպոսութիւնք, առաքելական փոխանորդ տիտղոսով:

Դարձեալ կրօնից ազատութիւն ըլլալուն, կան 176 սինակոպիք, 63 ուղղափառ եկեղեցիք, 11 Հայոց Համար, 7 Լիբովականաց, և 12 տաճարք բողոքականաց:

Հասարակաց կրթութիւն. — Նախնական կրթութիւնն պարտաւորիչ է երկուց սեռից ալ: Ռումելիոյ մէջ 1975 գիւղական դպրոցք կան, 1894 մանկանց Համար և 84 օրիորդաց: Դպրոց յաճախող մանկանց թիւն է 55,985 գիւղական դպրոցաց և 26,160 քաղաքական առաջնակարգ դպրոցաց մէջ: Բաց ատենցմէ կան 14 վարժարանք, 7 լիկէնք, յորոց երկուքն 'ի Պուքրէշ, 1 'ի Եաշ, 1 'ի Կրպովա, 1 'ի Պոթոյան, 1 'ի Պէրլատ, 1 'ի Պոկրատ. դպրոց մի վաճառականութեան 'ի Պուքրէշ, 3 դպրոցք արուեստից և երկու գեղարուեստից, Կայ 'ի Պուքրէշ Համալսարան մ'ալ, և ունի չորս արքեպիսկոպոսականք. օրէնսգիտութեան, դպրութեան ու իմաստասիրութեան, ուսողական ու ընկական գիտութեանց, բժշկականութեան և ղեղագործութեան: Ունի դարձեալ այս

քողաքն երկրագործութեան և ճարտարապետութեան դպրոց մը: Կան 'ի Եւաք երեք արհեստ ուսմանց, օրէնսգիրտութեան, բնական գիտութեանց, և դպրութեան ու իմաստասիրութեան:

Մանմանադրոսիւն. — Բարեգու 1865 ամին օգոստոսի 19ին ժողովը կարգաւորեց որոշ կերպով երկուց իշխանութեանց կառավարութիւնը՝ առաջարկելով ապագայ միութիւն: Այս միութեան գործը կատարուեցաւ միակ իշխանի մը ընտրութենէն ետքը, Ալեքսանդր Յովհաննէս (գնդապետն Բուզա): Պուքրէշ մայրաքաղաք ընտրուեցաւ, հանդերձ միով կառավարութեամբ, միով պաշտօնարանիւ, և միով օրէնագիր ժողովով: Եւայն օրէն սկսեալ միացեալ իշխանութիւնքն կազմեցան 'ի մի տէրութիւն անբաժանելի Ռումէլի աշուարմբ: Տարբ տարի անցնելէն ետքը Քուզա իշխանն հրաժարեցաւ և ազգային քուէարկութեամբ իշխանական Թագն Կարողոսի Առաջնոյ տրուեցաւ, որ կ'իշխէ այժմ, և է 'ի տանէ շոհենձովերնի:

Իշխանին սահմանադրական իրաւունքներն ժառանգական են ուղիղ և օրինաւոր յաջորդութեամբ արական սեռի մէջ. որ

եթէ պակասելու ըլլայ ուղիղ գծով, գահն եղբարց մեծագունին կ'ընկնայ և իր որդւոց: Իշխանին անձը անբաժանաբարն է. պաշտօնեայք պատասխանատու են: Իշխանն կ'անտանէ և յետս կոչէ իր պաշտօնեաները, ինքն կը սահմանէ և կը հրատարակէ զօրէնս, և կ'անտանէ ու կը հաստատէ ամեն հասարակաց պաշտօնեաները:

Ինքն է բանակին գլուխը, զրամոյ կնիքն, և օտար տէրութեանց հետ դաշնագրողն: Իրաւունք ունի ժողովելու արտաքոյ կարգի Ազգային ժողովս, և լուծանելու զանոնք ուրոյն ուրոյն կամ միանգամայն:

Տէրութեան իշխանութիւնները. — Տէրութեան բոլոր իշխանութիւնն ազգէն կը բխին: Օրինագիր իշխանութիւնն Ազգային ներկայացուցման և իշխանին պահեալ է: Ազգային ներկայացուցման ժողովն երկուքի կը բաժնուի. Ծերակոյտ և Երեսփոխանաց սենեակ: Ամենայն օրէնք կը պահանջեն երկուց օրէնագիր ժողովոց հաւանութիւնն և իշխանին վաւերացումը:

Այս է ահա համառոտութեամբ Իւստուրի ափանց երկրին վիճակը, որոյ քաղաքական ինքնիշխանութիւնն երայխաւորեալ է 'ի Կաշնագրաց 1856 ամին:

ԵՓՐԱՏ ՈՒ ՏԻԳՐԻՍ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ՈՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Պ. Էշպախ (Eschbach) ճանապարհորդն անցեալ տարւոյն մայիս 23 թուականաւ հետաքրքրական նամակ մը կ'ուղղէ 'ի Կ-Պոլսոյ՝ Էթոնօմիսի Ֆրանսէ անուն լրագրին, ու կը հրատարակուի յունիսի 6ին, որուն մէջ Տիգրիս ու Եփրատ գետոց նաւարկութեան ու տեսութեան վրայ աշխարհագրական ու անտեսական ընտիր տեղեկութիւններ գտնալով՝ կը քաղենք այս յետագայ յօդուածովս, որ կրնայ փոքրժելի անցնիլ, իբր զի Եփրատ ու Տիգրիս մեր հայրենեաց սահմանքն են:

« Քննենք Տիգրիսի նաւարկութիւնը Տիարպէքիէն մինչև 'ի Մուսուլ և 'ի Պաղտատ: Թէպէտ և զետն այնչափ

յորդաշուր չէ 'ի Տիարպէքի, սակայն կը ձգուին քէլէքներ, որոնք կ'իջնան մինչև 'ի Պաղտատ: Այս նորաձև նաւարկութիւնն սովորական է հիմա բոլոր այս կողմերը: Երբոր բարձր է գետոյն ջուրը, քէլէք մ'երեսուն ժամուան մէջ կրնայ իջնալ Մուսուլէն 'ի Պաղտատ:

« Փորձեցին տեղափոխութեան այս վաղեմի ոճոյն տեղ կանոնաւոր նաւարկութիւն մը հաստատել: Շոգեմուղ նաւ մը դէպ 'ի վեր ելաւ 'ի Տիգրիս Պաղտատէն մինչև այս ինչ հեռաւորութեամբ Մուսուլի, և կրցաւ հասնիլ մինչև ծանօթ կէտ մը Դրոնք Նեքրովսայ կոչուած: Արաքական զրոյցն տարբեր աւանդութիւն ունի այս անձին վրայ քան ինչ որ է սրբազան ա.